

КОЛОМИЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРІ

Kolomyja. — Dworzec kolejowy.

Kolomyja
Zakład P. P. Orszynowa

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРИСВЯЧЕНОЇ 775-РІЧЧЮ ПЕРШОЇ
ЛІТОПИСНОЇ ЗГАДКИ ПРО КОЛОМІЮ

07 жовтня 2016 року

«КОЛОМІЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРІ»

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
присвяченої 775-річчю першої літописної згадки про Коломию

(07 жовтня 2016 року)

1
5
9
5
9
2
5
0

Івано-Франківськ
«НАІР»
2017

УДК 949(477.86):930.85(4)

ББК 63.3(4Укр) К61

К 61

«Коломия в європейській історії та культурі». Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції присвяченої 775-річчю першої літописної згадки про Коломию (07 жовтня 2016 року) / За редакцією Плекана Ю.В., Арсака М.М., Мандрусак У.І. - Івано-Франківськ: НАІР, 2017.- 152 с.

Збірник вміщає наукові статті, в яких розглядаються різноманітні аспекти соціально-економічного, громадсько-політичного та культурного життя міста над Прутом протягом кількох століть перебування під владою займанців.

Дані наукові доробки були виголошені на ювілейній Всеукраїнської науково-практичної конференції «Коломия в європейській історії та культурі», присвяченої 775-річчю першої літописної згадки про Коломию 07 жовтня 2016 року.

Digest contains scientific articles which deal with various aspects of socio-economic, socio-political and cultural life of the town on the river Prut which was under the rule of invaders for several centuries.

In October 7, 2016 these research articles were presented in Ukrainian scientific and practical conference "Kolomyia in European History and Culture" dedicated to 775 anniversary of the first mention of the town of Kolomyia.

Друкується за ухвалою Вченої ради Коломийського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол №1 від 14 вересня 2016 року).

ЗМІСТ

<i>Михайло Арсак. Скарбниця коломийського часу.....</i>	5
<i>Микола Васильчук. Ігор Кічак як громадянин та дослідник давньої української історії й літератури: біобібліографічні матеріали .....</i>	14
<i>Руслан Делятинський. Доли греко-католицьких священників Коломийського деканату Станіславівської Єпархії: до і після Львівського псевдо-собору 1946 р. ....</i>	24
<i>Олег Єгреший . Штрих до портрета єпископа Григорія Хомишина: станіславівський владика в умовах ідеологічної дискусії між галицькими клерикалами і націоналістами міжвоєнної доби.....</i>	53
<i>Роман Зварич. Коломийський окружний суд в державній політиці Другої Речі Посполитої (1918-1939 рр).....</i>	62
<i>Андрій Королько. Іларій Гарасимович – ідейний натхненник та організатор роботи «Гуцульської Спілки промислової» в м. Коломій наприкінці XIX ст.....</i>	72
<i>Іван Монолатій. Коломиезнавство у працях Володимира Грабовецького.....</i>	101
<i>Василь Нагірний. Terra Incognita. В пошуках скарбів духовних.....</i>	115
<i>Ольга Петрів. Психологізм образу коломиянина в новелі Леопольда фон Захер-Мазоха «Дон Жуан з Коломій».....</i>	119
<i>Юрій Плекан. Діяльність москвофільських товариств у Коломій та на Покутті (др. пол. XIX – поч. XX ст.).....</i>	125
<i>Олеся Фільварок. Музичне товариство ім. Станіслава Монюшки в Коломій.....</i>	139
<i>Почесні громадяни міста Коломій (1859-1907 рр.).....</i>	142
<i>Почесні громадяни міста Коломій періоду Незалежності Української держави.....</i>	145
<i>Відомості про авторів.....</i>	150

Igor Kichak as a citizen and researcher
ancient Ukrainian history and literature, bibliography materials

The article aims to draw your attention to the life and creative heritage of Igor Kichak (1930-2014). The facts from the biography of former political prisoner, journalist, researcher of ancient history of Ukraine and Ukrainian literature, who offered their own versions of authorship "The Word about Ihor's Regiment" Materials for a bibliography of Igor Kichak's publications and publications about him will be the guide for future researchers.

Key words: *exile, underground, history, history of literature, publication, Skolot State, Trojan, "The Word about Ihor's Regiment."*

ДОЛІ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ СВЯЩЕНИКІВ
КОЛОМИЙСЬКОГО ДЕКАНАТУ СТАНИСЛАВІВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ:
ДО І ПІСЛЯ ЛЬВІВСЬКОГО ПСЕВДО-СОБОРУ 1946 р.

У статті проаналізовано еволюцію суспільно-релігійних поглядів та життєвий шлях греко-католицьких священників Коломиїського деканату Станіславівської єпархії ГКЦ у 1944 – 1950-х роках, тобто до та після Львівського псевдо-собору 1946 р.

Ключові слова: *Коломиїський деканат, декан о. О. Русин, заступник декана о. П. Томчук, греко-католицькі священники, «Ініціативна група по возз'єднанню греко-католицької церкви з руською православною церквою», адміністратор Станіславської єпархії о. А. Пельвецький, уповноважений Ради у справах релігійних культур при Раді міністрів УРСР по Станіславській області, Львівський псевдо-собор 1946 р.*

Актуальність проблеми визначається потребою переосмислення причин, перебігу і наслідків Львівського псевдо-собору 1946 р. для Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) в руслі антропологічного підходу. Сьогодні, як зауважив владика Борис Гудзяк, «нам потрібна сміливість вдивлятися у псевдо-собор 1946 року, уявити собі тих наляканих священників, сотні тисяч вірних, які страждали, чітко уявити собі свідчення тих, що не пішли на компроміс. Примирення може базуватися тільки на правді та на щирому свідченні»¹. Це спонукає звернутися до вивчення діяльності греко-католицьких священників, застосовуючи метод біографістики.

Вибір для дослідження Коломиїського деканату обумовлений, зокрема тим, що у Коломиї свого часу душпастирював блаженний владика Григорій Хомишин, у період підпілля зосереджувався великий гурток

¹ Гудзяк Б. «Примирення може базуватися лише на правді» / Владика Борис Гудзяк // Патріярхат. – 2016. – Ч. 3 (травень – червень). – С. 3, 6.

священиків катакомбної ГКЦ², а з 1993 р. місто стало центром Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ, першим єпархом якої став ісповідник віри Павло Василик³. Дослідження проблеми є частиною реалізації проекту біографічного довідника духовенства Станіславівської єпархії ГКЦ (1885 – 1946 рр.), що розробляється в рамках плану науково-дослідної роботи Інституту історії Церкви Івано-Франківського богословського університету УГКЦ⁴.

Метою наукової розвідки є дослідження діяльності греко-католицьких священиків Коломийського деканату Станіславівської єпархії ГКЦ у 1944 – 1950-х роках, детальніше з'ясування еволюції їх позиції в квітні 1945 – травні 1946 років, тобто до і після Львівського псевдо-собору 1946 р., а також подальший їх життєвий шлях.

Територіальні рамки дослідження охоплюють Коломийський деканат Станіславівської єпархії ГКЦ в межах до 1939 р., оскільки після 1946 р. адміністративно-територіальний поділ Коломийського благочиння (деканату) Станіславсько-Коломийської єпархії РПЦ зазнав суттєвих змін.

Так, у 1939 р. до складу Коломийського деканату належало 23 парафії у межах 56 населених пунктів, 24 матричні парохіяльні церкви, 31 дочірню церкву та 10 каплиць; за політико-адміністративним поділом ці парафії належали до Коломийського (18) і Снятинського (5) повітів Станіславівського воєводства⁵.

У січні 1946 р. о. А. Пельвецький, представник Станіславської єпархії в «Ініціативній групі по возз'єднанню ГКЦ з РПЦ», на вимогу органів НКДБ змінив адміністративно-територіальний поділ єпархії, створивши 34 деканати, що цілком співвідносились із політичним адміністративно-

територіальним поділом Станіславської області на райони⁶. Крім того, уповноважений Ради у справах релігійних культів по Станіславській області (далі – РСРК) у процесі реєстрації священиків і громад у своїх звітах знівелював статус парафій, враховуючи церкви у всіх населених пунктах. Внаслідок цього 23 парафії (=56 населених пунктів) Коломийського деканату ГКЦ опинились в межах Коломийського (26 населених пунктів), Гвіздецького (15), Заболотівського (8), Коршівського (6) і Ланчинського (1) районів Станіславської області та однойменних деканатів Станіславсько-Коломийської єпархії РПЦ⁷.

Тепер парафії довоєнного Коломийського деканату Станіславівської єпархії знаходяться у межах Заболотівського, Коломийського, Корницького і Снятинського деканатів Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ⁸.

Огляд історіографії засвідчив, що біографії окремих священиків Коломийського деканату ГКЦ уже стали предметом уваги істориків і краєзнавців⁹. Однак у викладеній постановці проблема ще не досліджувалась, а залучення додаткових джерел допоможе доповнити біографії окремих священиків.

Джерельною базою дослідження є архівні матеріали Державного архіву Івано-Франківської області з фондів консисторії Станіславівської єпархії ГКЦ і уповноваженого у справах релігійних культів по

² ДАІФО – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32 (17.07. 1945 – 07.03. 1946 рр. Матеріали про возз'єднання греко-католицької церкви з православною церквою по Станіславській області). – арк. 183-183зв.

³ Порівн.: Шематизм... Єпархії Станіславської... – 1938. – С. 81-90; ДАІФО – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 13 (Дані про релігійні общини всіх віросповідань по Коломийському району Станіславської області, 26.09. 1944 – 01.08. 1945 рр.). – арк. 5-5зв., 8; ДАІФО – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8 (Дані про релігійні общини всіх віросповідань по Гвіздецькому району Станіславської області, 22.11. 1944 – 03.04. 1945 рр.). – арк. 9; ДАІФО – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 11 (Дані про релігійні общини всіх віросповідань по Заболотівському району Станіславської області, 02.09. 1944 – 01.08. 1945 рр.). – арк. 7-11; ДАІФО – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 14 (Дані про релігійні общини всіх віросповідань по Коршівському району Станіславської області, 07.09. 1944 – 01.08. 1945 рр.). – арк. 3; ДАІФО – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 29 (Дані, анкети і звіти по формі №1, 2 про релігійні общини всіх віросповідань по місту Коломия Станіславської області, 25.11. 1944 – 08.05. 1945 рр.). – 74 арк.

⁴ Про Єпархію. Декани Коломийсько-Чернівецької єпархії // Коломийсько-Чернівецька єпархія УГКЦ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://diocese.ko.if.ua/stat.html> [зчитано: 01.11.2014].

Див.: Енциклопедія Коломийщини / Ред. М. Васильчук, М. Савчук; Редакційно-видавничий комітет «Енциклопедія Коломийщини». – Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1996. – Зшиток 1: Літера А. – 1996. – 34 с.; Зшиток 2: Літера Б. – 1998. – 119 с.; Зшиток 3: Літера В. – 2000. – 247 с.; Зшиток 5: Літера Д. – 2007. – 136 с.; Зшиток 6: Літери Е – Й. – 2014. – 174 с.; Зшиток 12: Літера Ч. – 2001. – 60 с.; Зшиток 13: Літера Ш. – 2003. – 112 с.; Греко-католицьке духовенство у суспільно-політичному та національно-культурному житті українців: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Історичні постаті Греко-католицької церкви та їх роль у культурно-просвітницькому та національному відродженні» (м. Коломия, 18 жовтня 2013 р.) / Правопік, стилістика, літературне редагування авторські; Наукові редактори Я.Ткачук і А.Королько. – Коломия: Вік, 2013. – 216 с.

² Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). – Ф. Р-388, оп. 2, спр.123 (Документи (інформації, довідки, списки) про наявність та діяльність уніатів, покутників, бувших монахів і монахинь за 1975 рік). – 49 арк. – арк. 28-33.

³ Створення єпархії // Коломийсько-Чернівецька єпархія УГКЦ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://diocese.ko.if.ua/history.html> [зчитано: 01.11.2014].

⁴ Єрешій О. Концепція науково-дослідної діяльності Інституту історії Церкви Івано-Франківського Богословського Університету імені Св. Івана Золотоустого Івано-Франківської Архиепархії та Митрополії УГКЦ на 2014-2016 рр. (опубліковано: середа, 28 січня 2015, 10:25 год.) / Олег Єрешій, Руслан Делятинський // Івано-Франківський Богословський Університет імені Св. Івана Золотоустого: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://ifbu.org.ua/naukova-dialnist/institut-istorii-tserkvy.html> [зчитано: 31.01. 2015].

⁵ Шематизм всего клира греко-католицької Єпархії Станіславської на рік Божий 1938. Річник XXXVI. – Станіславів: Накладом Кліра Єпархіяльного, Друкарня Льва Данкевича, 1938. – 216 с. – С. 81-90, 194-195.

Станіславській області, опубліковані збірники документів, мемуари, статистичні та інші матеріали.

Основний виклад матеріалу.

На завершальному етапі радянсько-німецької війни восени 1944 р греко-католицьке духовенство Коломийського деканату ГКЦ, враховуючи досвід «першої радянзації» краю (1939 – 1941), опинилося перед новими викликами. Усіх священиків цікавило питання про перспективи політики радянського режиму щодо ГКЦ та необхідність вироблення позиції щодо українського національно-визвольного руху. У період німецької окупації (1941 – 1944) декілька священиків проявляли активність в структурах Українського Центрального Комітету (УЦК), підтримували формування дивізії «Галичина» та відділів УПА. Друге встановлення радянської влади з липня – серпня 1944 р. змушувало священиків зайняти вибірково позицію.

Спершу органи радянської влади виявляли терпимість стосовно ГКЦ, але використали процедуру реєстрації духовенства для збору детальної інформації. Так, з вересня 1944 р. до квітня 1945 р. виконавчі комітети рад депутатів Коломийського, Гвіздецького, Коршівського і Заболотівського районів провели реєстрацію священиків і церков. У цей час під контроль органів радянської влади потрапили наступні священики Коломийського деканату:

* у м. Коломия (реєстрація в листопаді 1944 р.): Русин Олександр Антонович (1868 р. н.), парох і декан; Томчук Петро Іванович (1890 р. н.), сотрудник; Гаврилів Степан Миколайович (1910 р. н.), сотрудник; Капустинський Микола Олександрович (1892 р. н.), сотрудник¹⁰;

* у Коломийському районі (вересень 1944 р.): Маковійчук Михайло Іванович (1901 р. н.), священик у с. Камінка Мала і Годи; Глібовицький Теофіл Львович (1867 р. н.), священик у с. Пядики і Добровідка; Донигович (Донкевич) Іван Богданович (1874 р. н.), священик у с. Воскресінці; Федина Григорій Іванович (1901 р. н.), священик у с. Ценява; Бабинюк Василь Михайлович (1894 р. н.), священик у с. Дебеславці, Цуцилин, Трач і Гуцулівка; Ріпецький Роман Іванович (1889 р. н.),

¹⁰ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 29. – арк. 34-44; спр. 13. – арк. 2, 5зв.

священик у с. Семаківці, Замулинці і Ганів; Гоянюк Микола Федорович (1880 р. н.), священик у с. Залуче над Прутом, Пилипи і Тростянка; Ярик Євгеній Миколайович (1910 р. н.), священик у с. Корнич і Королівка; Кунинський (Куницький) Володимир Антонович (1879 р. н.), священик у с. Турка; Чубатий Партеній (1897 р. н.), священик у с. Перерів, Матіївці, Підгайчики; згодом (грудень 1944 р.) додатково: Карпінський Євген Платонович (1902 р. н.), священик у с. Корнич і Королівка; Васирина Андрій (1888 р. н.), священик у с. Камінки Малі і Годи¹¹;

* у Гвіздецькому районі (грудень 1944 р.): Кисіль Михайло Олексійович (1912 р. н.), священик у с. Балинці, Трофанівка і Бучачки; Баранюк Іван Теодорович (1911 р. н.), священик у м. Гвіздець, с. Остапківці і Чехова; Чередарчук Роман Васильович (1910 р. н.), священик у с. Гвіздець Старий і Гвіздець Малий; Вонсуль Микола Володимирович (1906 р. н.), священик у с. Кулачківці і Хомяківка; Дмитерко Михайло Васильович (1885 р. н.), священик у с. Назірна, Загайпіль і Кобилець; Могилецький Дам'ян Юрійович (1913 р. н.), священик у с. Підгайчики; згодом (березень 1945 р.) додатково: Вахняк Дмитро Миколайович (1881 р. н.), священик у с. Слобідка Пільна¹²;

* у Заболотівському районі (вересень 1944 р.): Маковійчук Василь Іванович (1888 р. н.), священик у с. Хлібичин Пільний і Борщів; Вілнеський Степан Йосифович (1914 р. н.), священик у с. Заболотів, Демиче і Тулуків; Колода Іван Михайлович (1889 р. н.), священик у м. Заболотів, с. Олешино і Любківці; Дутчак Яків Васильович (1887 р. н.), священик у с. Зібранівка; Салевич Михайло-Ярослав Венедиктович (1903 р. н.), священик у с. Ілинці; Вовк Петро (1907 р. н.), священик у с. Ілинці та Трійця¹³;

* у Коршівському районі (серпень і грудень 1944 р.): Григорчук Василь Миколайович (1889 р. н.), священик у с. Слобідка Лісна і Раківчик; Михайлів Сильвестр (1886 р. н.), священик у с. Товмачик¹⁴.

¹¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 13. – арк. 5-5зв., 8.

¹² ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8. – арк. 1, 4, 7, 8, 9; спр. 13. – арк. 5-5зв.

¹³ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 11. – арк. 7-11; спр. 13. – арк. 5-5зв.

¹⁴ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 14. – арк. 3; спр. 13. – арк. 5-5зв.

Таким чином, за перших півроку органи радянської влади отримали необхідну інформацію для контролю за діяльністю близько 30 священників Коломийського деканату, що проживали у Коломийському, Гвіздецькому, Заболотівському і Коршівському районах.

На початку 1945 р. влада розпочинає репресивні акції щодо ГКЦ відповідно до затвердженого Й. Сталіним плану. Так, 11 квітня 1945 р. органи НКДБ провели арешти єпископів, деяких священників і семінаристів у Львові та Станиславові. Підсумовуючи репресивні акції станом на 28 квітня 1946 р. нарком держбезпеки УРСР С. Савченко звітував до ЦК КП(б)У, що на території чотирьох західних областей обліковано 67 деканів (благочинних), 1206 священників, 209 дияконів, 684 дяки (псаломщики), 707 монахів і монашок; при цьому «на оперативний облік і в агентурну розробку із числа уніатського духовенства» взято «оунівців – 82, активних німецьких пособників – 36, підозрюваних щодо приналежності до агентури ворога – 9, антирадянського елемента – 28, всього – 155 осіб», а також «арештовано по уніатам всього 62 особи, в тому числі: митрополитів – 1, єпископів – 4, священників – 50, студентів духовної уніатської академії – 3, оунівців, пов'язаних з духовенством – 4», а стосовно 30 священників зібрано достатньо «доказів» для наступних їх арештів¹⁵. Отже, лише за один місяць органи НКДБ створили значний психологічний тиск на греко-католицьке духовенство.

Наступним етапом акції ліквідації стала організація та діяльність «Ініціативної групи по возз'єднанню ГКЦ з РПЦ» під контролем органів НКДБ. Робота щодо її створення розпочалася вже 14 квітня 1945 р., коли начальник опергрупи НКДБ С. Карін переконав о. Г. Костельника в необхідності активних дій, оскільки «до створення такої групи... церква буде фактично перебувати в стані повної анархії»¹⁶. Однак практичні заходи щодо формування «Ініціативної групи...» тривалий час не давали очікуваного результату, зокрема, тому що не могли знайти відповідного представника Станиславівської єпархії. Спершу таким кандидатом у представники єпархії розглядався о. Ізидор Луб (1898 – 1973), професор

¹⁵ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи радянських органів державної безпеки / Упорядники: С. Кокін, Н. Середюк, С. Середюк; За заг. ред. В. Сергійчука. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2006. – Т. 1. – С. 607-608.

¹⁶ Там само. – С. 541.

духовної семінарії в Станиславові, попередньо арештований і звільнений для залучання до акції «возз'єднання»¹⁷, потім – о. Олександр Русин (1868 – 1955), парох і декан в Коломії, лише згодом – о. Антоній Пельвецький (1898 – 1957), парох Пробіжної та Гусятинський декан¹⁸.

Пропозицію увійти до складу «Ініціативної групи...» о. Олександр Русин отримав спершу, в середині травня 1946 р. від о. Г. Костельника, котрий розпочав формувати цей тимчасовий орган й запросив його на зустріч до Львова. Тут з ініціативи о. Г. Костельника 28 травня 1945 р. о. О. Русин був запрошений на «співбесіду» з С. Каріним.

У доповідній записці на адресу НКДБ УРСР останній так описав цю зустріч: «...У призначений час двері кабінету відкрились, і в кабінет повільно увійшов Костельник, підтримуючи обома руками блідого хворого старика із заплаканими очима, що був одягнутий в уніатську сутану... я встав з-за столу, підійшов до гостей, привітався із Костельником, а потім, звертаючись до Русина, тепло привітав його за руку і сказав: «О, який же ви старенький і хворий! Навіщо Вам було себе турбувати та їхати до Львова. Невже церковними справами повинні займатися такі старики, як Ви, а де ж молодь, вихована Вами?»... Очевидно, мої слова розчулили старця-уніата, бо, всівшись в кріслі, він обернувся до письмового столика, схилив голову на руку та гірко заплакав... Коли Русин заспокоївся, я тактовно почав розпитувати його про відношення до справи возз'єднання греко-католицької церкви з православною та про становище в Станиславській єпархії у зв'язку з цим і т.д. ... Русин повідомив, що він особисто прихильно ставиться до возз'єднання греко-католиків з православ'ям, однак проведення цього заходу в Станиславській єпархії, безумовно, буде досить складним після всієї роботи, яку свого часу провів єпископ Хомишин. ... я запитав, чи ознайомився він з декларацією до Уряду, яку написав Костельник, та чи згідний він підписати її в ролі представника від Станиславівської єпархії? Русин знову розплакався та благаючим тоном почав просити мене не примушувати його до цього, оскільки він боїться, що коли декларація буде

¹⁷ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, стр. 44 (Дані про релігійні общини всіх віросповідань по місту Станіславу, 24.03. – 01.08. 1945 р.) – арк. 25, 26; Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 671, 678-684.

¹⁸ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, стр. 32. – арк. 4.

опублікована, то бандерівці його вб'ють. Далше Русин говорив: «Я дуже Вас прошу залишити мене в спокої, я – старший чоловік, хворий, я все зроблю для того, щоб активно сприяти возз'єднанню греко-католиків з православ'ям, але практичну роботу прошу Вас покласти на молодших людей, зокрема, на мого заступника по деканату Томчука. Прошу Вас також захистити мене від того, щоб місцеве НКДБ в Станіславі не нав'язувало мені робити того, чого я не можу робити. В ролі представника Станіславської єпархії, обговоривши ситуацію з Костельником, ми дійшли до висновку, що найкращою кандидатурою буде декан Копичинського району, що входить до Станіславської єпархії, якийсь Пельвецький. Ми його переведемо до Станіслава, дамо йому там парафію і він, в ролі представника ініціативної групи від Станіславської єпархії, візьме на себе всю організаційну роботу по возз'єднанню з православ'ям, а я буду його підтримувати та сприяти йому». Побачивши такого об'єкта перед собою, я не вважав за потрібне нав'язувати Русину необхідність підписати декларацію...»¹⁹.

Отож, спроби НКДБ вплинути на о. О. Русина з метою його залучення до активної участі в акції «возз'єднання церков» не дали очікуваного результату. Очевидно, вибір його кандидатури був не випадковим, адже НКДБ УРСР володіло «компроматом» на о. Олександра: у квітні 1945 р. начальник УНКДБ у Львівській області К. Волошенко інформував С. Савченка, що о. Русин був головою «Окружного комітету делегатури УЦК в м. Коломия в період німецької окупації 1941 – 1944 рр.»²⁰. Але обставини склалися інакше: заявляючи про свою прихильність акції «возз'єднання», о. О. Русин отримував певну свободу дій. Так, у його будинку в Коломії з квітня до червня 1946 р. проживав один із студентів духовної семінарії в Станіславі – П. Герилюк, якому посприям в виробленні паспорта²¹. Він також допоміг з поселенням в будинку довоєнного товариства «Сокіл» родині пароха Обертина і Жуківського

¹⁹ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 740-742.

²⁰ Там само. – С. 206.

²¹ Герилюк-Купчинський П.-Й. Гернистий шлях до волі / о. Петро-Йосафат Герилюк-Купчинський. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2012. – С. 11-13.

декана о. Д. Грабця, який перейшов на нелегальне становище²². Водночас о. Олександр, зважаючи на поважний 77-літній вік і стан здоров'я, залишався деякий час наче осторонь бурхливих подій. Провівши приватні бесіди із священниками Коломийського деканату, він переконав більшість з них у потребі приєднатися до «Ініціативної групи...». Щоправда, якщо у травні 1945 р. о. Русин, як доповідав нарком держбезпеки УРСР С. Савченко, обіцяв «возз'єднати з православ'ям» 26 священників²³, то на 7 серпня, за даними того ж НКДБ УРСР, йому вдалося «в порядку індивідуальної роботи залучити до православ'я» лише «12 греко-католицьких священників Коломийського, Гвіздецького, Печеніжинського та Яблунівського районів Станіславської області»²⁴. Зрештою, на конференцію священників деканату 30 серпня 1945 р. о. О. Русин, попри заплановану доповідь, не з'явився «по причині хвороби» (повідомив про «запалення мозгової опоки і душности серця»), доручивши проведення наради своєму сотруднику і заступнику по деканату о. П. Томчуку та надіславши лист підтримки²⁵.

Відношення греко-католицького духовенства Коломийського деканату до «Ініціативної групи...» було строкатим – від позитивного до негативного, і змінювалося упродовж червня – серпня 1945 р. залежно від декількох факторів. Так, на 19 липня 1945 р. о. А. Пельвецький, очевидно, «адміністративним методом» включив до складу «Ініціативної групи...» 33 священників Станіславської єпархії. Серед них – 4 священники з Коломийського деканату: о. П. Томчук, сотрудник з Коломій, о. М. Дмитерко з с. Назірна, о. Д. Могилицький з с. Підгайчики, о. В. Луцький з с. Турка²⁶.

На поведінку священників вплинув значний морально-психологічний тиск з боку органів радянської влади: співбесіди з уповноваженим РСРК по області, за співучасті члена «Ініціативної групи...» о. А. Пельвецького та, очевидно, співробітника НКДБ з використанням зібраного

²² Грабець Г. Спомини про Олександра Русина / Галина Грабець // Вісник Коломій. – 1995. – 15 лютого. – № 12 (484). – С. 7.

²³ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 672.

²⁴ Там само. – Т. 2. – С. 113.

²⁵ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 27, 31-31зв.

²⁶ Там само. – арк. 13.

«компромату»; інформація про вже проведені арешти священників з висунутими звинуваченнями «політичного» характеру. Так, заступника декана о. П. Томчука органи НКДБ, очевидно, шантажували інформацією про його сина: Ярослава (1919 – 1942), якого арештовано за членство в ОУН й засуджено 1940 р. на 10 років позбавлення волі, загинув в ув'язненні 1942 р.²⁷; Романа (1920 – 1944), котрий як воїн дивізії «Галичина» загинув під Бродами; Володимира (1922 – 1946?), що був членом повітового проводу юнацтва ОУН на Снятинщині й згодом загинув в УПА²⁸. Пароха с. Назірна о. М. Дмитерка могли також «стимулювати» інформацією про його діяльність в «уряді праці» у Кракові у 1939 – 1941 рр. та фактом переходу в підпілля його сина о. Софрона (Степана) Дмитерка ЧСВВ²⁹. Щодо о. Д. Могилицького органами НКДБ, імовірно, було висунуто звинувачення у співпраці з «німецькими окупантами» під час примусових робіт в м. Лінц в Австрії (1940 – 1943)³⁰. Подібні персональні відомості з «компроматом» органи НКДБ могли використати й стосовно інших священників. Внаслідок цього значна частина священників деканату поступово схилилася до вибору за принципом «меншого зла» – вступу в «Ініціативну групу...» задля уникнення масових арештів, збереження парафій під своїм контролем та запобігання від імовірного напливу «православних попів».

У період 1–4 серпня 1945 р. на співбесіду з уповноваженим РСРК по Станіславській області Сердюченком були викликані практично всі 26 священників Коломийського деканату³¹. Внаслідок цих «індивідуальних співбесід» станом на 4 серпня 1945 р. до «Ініціативної групи...» приєдналися сотрудники в Коломії о. С. Гаврилів, о. М. Капустинський і о. В. Кунинський, парох с. Залуче о. М. Гоянюк, парох с. Воскресинці

²⁷ Порівн.: Реабілітовані історією: в 27 томах. Івано-Франківська область: у 2-х книгах. – Кн. 2 / Упорядник, автор передмови Л. Вардзарук. – Івано-Франківськ: Місто НВ. 2004. – С. 600; Романів О. Західноукраїнська трагедія 1941 / О. Романів, І. Федущак. – Львів – Нью-Йорк: НТЩ, 2002. – С. 192.

²⁸ Ромаш М. Битою дорогою життя / Мирослав Ромаш. – Коломия: Видавничий центр Коломийської гімназії ім. М. Грушевського, 2013. – С. 11 (кольорових ілюстрацій). – Додаток: фото «Томчук Роман» і «Томчук Володимир».

²⁹ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 3306 (Метрика кліру Станіславської єпархії за 1887 – 1941 рр. Том 2). – арк. 46; Ісус Христос – вчора, сьогодні, завжди – той самий навки. Ювілейний збірник на пошану Єпископа-Ісповідника Преосвященного Софрона Дмитерка ЧСВВ з нагоди 90-ліття життя і 65-ліття священства. – Івано-Франківськ: Нова Зоря. 2007. – С. 120.

³⁰ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 274 (Особова справа священника: Могилицький Дем'ян Юрійович). – арк. 7-7зв, 8, 15-15зв.

³¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 8-8зв.

о. І. Донигевич, парох с. Корнич о. Є. Карпінський, парох с. Зібранівка о. Я. Дутчак³², до 22 серпня – також парох с. Хлібичин Пільний о. В. Маковійчук, парох с. Ценява о. Г. Федина, парох с. Пядики о. Т. Глібовицький, парох с. Перерів о. П. Чубатий, парох с. Дебеславці о. В. Бабинок, парох с. Семаківці о. Р. Ріпецький, новий сотрудник в Коломії о. Г. Маланчук³³.

Станом на 24 серпня 1945 р. до складу «Ініціативної групи» було включено 18 священників Коломийського деканату, зокрема, 14 – у Коломийському районі (П. І. Томчук, М. О. Капустинський, В. А. Кунинський, С. М. Гаврилів, Г. Маланчук, В. С. Луцький, М. Ф. Гоянюк, І. М. Донигевич, П. Є. Карпінський, В. М. Бабинок, Г. І. Федина, Т. Л. Глібовицький, П. Й. Чубатий, Р. І. Ріпецький), 2 – у Гвіздецькому районі (М. В. Дмитерко, Д. Ю. Могилицький), 2 – у Заболотівському районі (В. І. Маковійчук, Я. В. Дутчак)³⁴.

Важливим фактором, що вплинув на вибір духовенства Коломийського деканату, стала позиція самого декана о. О. Русина, який, вагаючись, таки вибрав підтримку «Ініціативної групи...», офіційно вступив до неї. Характерним у цьому плані є свідчення о. В. Луцького, який, покликаючись на розмову із о. О. Русиним, переконував учасників конференції Жуківського деканату також «добре подумати і вступити в члени ініціативної групи»³⁵. Сам о. Русин надіслав учасникам конференції Коломийського деканату листа, яким доручив провід нарадами своєму заступникові о. П. Томчуку, а також закликав «до солідарности так, щоби з того поводу в деканаті не було ніяких різниць між священниками...»³⁶. Очевидно, отець декан прагнув запобігти репресіям. Але ще на початку серпня УНКДБ в Станіславській області був арештований о. М. Гайдучок з с. Трійця³⁷, а незадовго до запланованої деканальної конференції – о. М. Вонсуль з с. Кулачківці та о. М. Кисіль з с. Балинці³⁸. Таким чином,

³² Там само. – арк. 10.

³³ Там само. – арк. 25.

³⁴ Там само. – арк. 33-34.

³⁵ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32а (Інформація уповноваженого у справах релігійних культів з питання об'єднання греко-католицької церкви з православною церквою. Дані про діючі та недіючі молитовні будинки в Станіславській області, 05.09. 1945 – 07.12. 1945 рр.). – арк. 61.

³⁶ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 27.

³⁷ Там само. – арк. 18.

³⁸ Там само. – арк. 28-29.

наприкінці серпня 1945 р. в Коломийському деканаті залишилось 23 священники із 26 зареєстрованих до квітня 1945 р. або 28 священників станом на 1938 р. (кількісно, не враховуючи персональні зміни у зв'язку з переміщенням окремих осіб по 28 парафіях). Під час конференції священників Коломийського деканату 30 серпня 1945 р. за участю о. А. Пельвецького та уповноваженого РСРК по області Сердюченка присутніми були 14 із 23 священників. На конференцію не з'явилися отці Є. Карпинський, М. Дмитерко, В. Григорчук, П. Вовк, С. Білинський, Р. Чередарчук, Р. Ріпецький, які «оправдали свою неприсутність по хворобі», водночас отці І. Баранюк, і С. Михайлів жодного «виправдання» не вказали. На початку наради о. П. Томчук зачитав відомого листа о. О. Русина та відозву «Ініціативної групи...» до духовенства. Тоді о. А. Пельвецький закликав присутніх «піти тим шляхом, який представлений в прочитаній відозві Ініціативної групи...». Тоді учасники конференції одноголосно схвалили резолюції про «одобрення відозви», приєднання до складу «Ініціативної групи...» та заклик до решти духовенства єпархії вступити до цього органу³⁹.

Перебіг наради був чітко спланований, але не обійшлося без казусів. Священик із с. Залуччя о. М. Гоянюк, виступаючи на конференції декілька разів, спершу зауважив, що «сектанти» використовують акцію «возз'єднання» з метою агітації проти православ'я і прагнуть залучити у «свої ряди», сіють «смути серед віруючих і священнослужителів з тим, щоб віруючі греко-католики не вступали до православної церкви», а згодом пропонує «не спішити з переходом возз'єднання греко-католицької церкви з православною, а дати можливість більше часу підготуватися на поступовий перехід, підготувавши до цього віруючих»⁴⁰. Про загрозу для Церкви від «сектантів» також згадав у своєму виступі о. В. Бабинюк з с. Дебеславці. Тим часом о. С. Гаврилів з м. Коломия та о. Г. Маланчук з с. Камінки Малі порушили питання про порядок обслуговування одним священником двох церков та новий порядок відносин священників із духовною владою⁴¹. Особливе застереження уповноваженого РСРК по

³⁹ Там само. – арк. 31.

⁴⁰ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32а. – арк. 58.

⁴¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 31зв.

області викликала репліка у формі питання від о. М. Гоянюка: «Нам відомо, що по програмі комуністичної партії, при комунізмі ніякої церкви, ніяких віросповідань не буде, отож нам хочеться знати, яка позиція і політика є і надалі буде радянського уряду стосовно церкви, в тому числі православної. Чи немає нічого нового по цьому питанні...». Попри офіційну відповідь на конференції, Сердюченко у доповідній записці відзначив, що це питання о. Гоянюка слід розуміти як сумнів священника у доцільності акції «возз'єднання» ГКЦ з РПЦ⁴².

У підсумку конференції духовенства Коломийського деканату 30 серпня 1945 р. було підтверджено вступ до складу «Ініціативної групи...» 18 із 23 священників Коломийського деканату. Навіть після досягнення такого вагомого результату тиск на духовенство деканату з боку уповноваженого РСРК і органів НКДБ продовжувався, але тривалий час не давав очікуваного результату. Так, до 5 жовтня 1945 р. членами «Ініціативної групи» стали 20 священників Коломийського деканату за рахунок приєднання отців С. Гребенюка з с. Камінки Малі та І. М. Станецького з Коломиї⁴³.

Станом на 25 жовтня 1945 р. до складу «Ініціативної групи...» було включено 19 із 23 священників Коломийського деканату, зокрема, 15 – у Коломийському районі (І. М. Донигевич, В. М. Бабинюк, М. Ф. Гоянюк, О. А. Русин, П. І. Томчук, С. М. Гаврилів, М. О. Капустинський, І. М. Станецький, П. С. Карпинський, П. Й. Чубатий, Т. Л. Глібовицький, С. Гребенюк, Р. І. Ріпецький, В. І. Маковійчук, Г. І. Федина), 3 – у Гвіздецькому районі (В. О. Савчинський, М. В. Дмитерко, Д. Ю. Могилницький, В. С. Луцький); не вступили до групи – 4 священники, з них 1 – у Гвіздецькому районі (Р. Чередарчук), 2 – у Заболотівському районі (С. Білинський, П. Вовк), 1 – у Коршівському районі (В. Григорчук); взагалі вакантними (без душпастирів) залишилися парохії Валинці та Кулачківці – у Гвіздецькому районі, Ілинці, Тулукив і Зібранівка – у Заболотівському районі, Точмачик – у Коршівському районі⁴⁴.

⁴² ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32а. – арк. 58.

⁴³ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 101.

⁴⁴ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 143-144, 147зв.

Однак, слід зауважити, кількісні показники не відображають повною мірою трагічність персонального виміру процесу приєднання до складу «Ініціативної групи...», особистої мотивації священників і методів впливу на них режисерів акції «возз'єднання». В історіографії утвердилась думка про поділ духовенства на дві групи: більшість священників, які на деканальних зборах голосували за «возз'єднання», керуючись «винятково меркантильними інтересами», та священників, котрі відверто виступили проти акції «Ініціативної групи...» і відмовились «зрікатися своєї віри»⁴⁵. Подібна диференціація греко-католицького духовенства, очевидно, лише частково відображає історичну реальність. Тому спробуємо ще раз коротко окреслити мотиваційну складову цього акту «возз'єднання».

Одним із мотивів, що спонукав частину духовенства приєднатись до «Ініціативної групи...», було прагнення зберегти парафії у «своїх руках», щоб у ближчій перспективі уникнути напливу «православних попів», які будуть запроваджувати «власні порядки», а в дальшій перспективі – нейтралізувати вплив атеїстичної пропаганди на віруючих. Другий мотив полягав у сприйнятті «Ініціативної групи...» як тимчасового органу, сформованого неканонічним способом, внаслідок чого його рішення є необов'язковими до виконання, а участь в ньому лише убезпечує від морально-психологічного тиску, переслідувань і арештів; у цьому контексті факти арештів окремих священників у деканаті «переконливо» впливали на решту духовенства. Третій мотив, що, на нашу думку, найбільше позначився на виборі священниками моделі поведінки, – це «прямий компромат» на священників (часто з «особистими» мотивами, що стосувались членів родини), зібраний органами НКДБ і використаний під час «індивідуальних співбесід» з уповноваженим РСРК. Звичайно, не можна відкидати і власних переконань деяких священників, котрі виявили бажання перейти з ГКЦ до РПЦ, однак сумнів у щирості подібних їх переконань де термінується неоднозначними суспільно-політичними обставинами проведення акції «возз'єднання». Скоріше, очевидно, більшість з них, поділяючи ідеї «групи Костельника», розглядали акцію

⁴⁵ Андрухів І. О. Релігійне життя на Прикарпатті: 1944-1990 роки. Історико-правовий аналіз / Ігор Андрухів. – Івано-Франківськ: Івано-Франківська обласна друкарня, 2004. – 344 с. – С. 40.

«возз'єднання» як вимушений засіб виходу Церкви зі «стану анархії і хаосу», спричиненого арештами ієрархії.

Продовжуючи акцію «возз'єднання», уповноваженим РСРК по області Сердюченко на співбесіду 8-10 жовтня 1945 р. знову були запрошені ряд священників деканату із Гвіздецького, Заболотівського і Коршівського районів. Характерно, що серед запрошених були й арештовані влітку 1945 р. М. Кисіль та М. Вонсуль, і «упірні» священники І. Баранок, Р. Чередарчук, В. Григорчук, С. Білинський, П. Вовк, і вже приєднані до «Ініціативної групи...» Д. Могилицький, Я. Дутчак, В. Маковійчук⁴⁶. Однак результати «індивідуальної роботи» з ними, очевидно, були незадовільними. Адже у листопаді 1945 р. повторно на «співбесіду» з уповноваженим РСРК Сердюченком були викликані священники Р. Чередарчук з с. Гвіздець Старий, С. Білинський з с. Заболотів та П. Вовк з с. Трійця⁴⁷.

Станом на 15 лютого 1946 р., згідно із звітом уповноваженого РСРК по області Сердюченка, до складу «Ініціативної групи...» входили 24 священники колишнього Коломийського деканату ГКЦ (реорганізованого в січні 1946 р. розпорядженням о. А. Пельвецького):

* у місті Коломия: О. А. Русин – парох і декан (вступив 28.09. 1945 р., № 23); П. І. Томчук – сотрудник і заступник декана (вступив 06.06. 1945 р., № 1); С. М. Гаврилів – сотрудник (вступив 27.07. 1945 р., № 38);

* у Коломийському районі (= деканаті): І. М. Донигевич з с. Воскресінці (вступив 03.08. 1945 р., № 53); В. М. Бабинюк з с. Дебеславці (вступив 16.08. 1945 р., № 111); М. Ф. Гоянюк з с. Залуче над Прутом (вступив 03.08. 1945 р., № 51); М. О. Капустинський з с. Камінки Малі (вступив 24.01. 1946 р., № 313); І. М. Станецький з с. Кїйданче (вступив 17.09. 1946 р., № 152); Є. П. Карпінський з с. Корнич (вступив 03.08. 1945 р., № 54); П. О. Чубатий з с. Перерів (вступив 10.08. 1945 р., № 71); Т. Л. Глібовицький з с. Пядики (вступив 07.08. 1945 р., № 54); С. Гребенок з с. Камінки Малі (вступив 07.09. 1945 р., № 145);

⁴⁶ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, стр. 32. – арк. 73, 74.

⁴⁷ Там само. – арк. 157.

Р. І. Ріпецький з с. Семаківці (вступив 22.08. 1945 р., № 123); Г. І. Федина з с. Ценява (вступив 07.08. 1945 р., № 58);

* у Гвіздецькому районі (= деканаті): В. О. Савчинський з м. Гвіздець (вступив 12.10. 1945 р., № 142); М. В. Дмитерко з с. Назірна (вступив 03.07. 1945 р., № 13); Д. Ю. Могилицький з с. Підгайчики (вступив 09.07. 1945 р., № 18); В. С. Луцький з с. Турка (вступив 17.07. 1945 р., № 30);

* у Заболотівському районі (= деканаті): С. Й. Білинський з с. Заболотів (вступив 24.01. 1946 р., № 298); П. О. Вовк з с. Трійця (вступив 31.01. 1946 р., № 318); І. М. Колода з с. Демиче (вступив 24.01. 1946 р., № 313); М. І. Білик з с. Тулухів (вступив 24.01. 1946 р., № 299); В. І. Маковійчук з с. Хлібичин Пільний (вступив 14.08. 1945 р., № 101);

* у Коршівському районі (= деканаті): В. М. Григорчук з с. Слобідка Лісна (вступив 03.01. 1946 р., № 324)⁴⁸.

Таким чином, підготовка до Львівського псевдо-собору, покликаного організаційно ліквідувати ГКЦ, завершилась в Коломийському деканаті формальним приєднанням до складу «Ініціативної групи...» абсолютної більшості духовенства, водночас серед «упірних» священників частину було арештовано (о. М. Гайдучок, о. М. Вонсуль, о. М. Кисіль), декого – переведено на інші парафії (І. Баранюк, С. Михайлів, Г. Маланчук, М. Маковійчук), решту ж – «переконали» погрозами або «компромотом» (І. Баранюк, Р. Чередарчук, В. Григорчук, С. Білинський, П. Вовк). Однак щирість їх «возз'єднання» викликає серйозні сумніви через адміністративні методи, використані органами влади для «навернення до православ'я» греко-католицьких священників.

Про суттєві відмінності у сприйнятті та трактуванні подій Львівського «возз'єднаного собору» 8-10 березня 1946 р. органами радянської влади і самим духовенством свідчать, зокрема, наступні дані на прикладі Коломийського деканату. Так, за даними наркома держбезпеки УРСР С. Савченка, «один з найбільш авторитетних священників-деканів Станіславської єпархії Русин Олександр, який очолює Коломийський деканат, до складу якого входило 14 районів

⁴⁸ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 184-187.

Станіславської області, незважаючи на свій 80-літній вік, отримавши запрошення на собор, зібрав у себе 14 священників-делегатів собору, які входили до складу його деканату, благословив їх на участь в соборі та заявив, що він також виїжджає до Львова щоб взяти участь в роботі собору»⁴⁹. Насправді ж, з Коломийського деканату до Львова, навіть за офіційними даними мандатної комісії Львівського псевдо-собору 1946 р., прибули аж 7 священників: М. В. Дмитерко (р-н Гвіздець), О. О. Мальчинський (р-н Заболотів), П. І. Томчук, Є. П. Карпінський і О. А. Русин (р-н Коломия), А. О. Василина і М. В. Салевич (р-н Отинія)⁵⁰.

Очевидно, значна частина «возз'єднаного» духовенства Коломийського деканату розглядали Львівський псевдо-собор як формальний акт, який, зважаючи на його невідповідність канонічним нормам, був «прийнятний» для радянської тоталітарної держави, але не мав зобов'язуючої канонічної сили для священників. Звідси, виходячи з такого розуміння трагічних подій, практично кожен священник вибудовував власну модель поведінки, що визначила його наступний життєвий шлях.

У середовищі греко-католицького духовенства Коломийського деканату, зважаючи на трансформації життєвих стратегій внаслідок подій 1945 – 1946 рр., можемо умовно виокремити декілька груп священників, у контексті яких для прикладу розглянемо життєписи окремих священників.

До першої групи належать ті священники ГКЦ, котрі влітку 1945 – навесні 1946 рр. перейшли до РПЦ, отримали повторну реєстрацію як православні священники і в такій ролі продовжили душпастирське служіння до кінця свого життя (О. А. Русин, П. О. Вовк, Є. П. Карпінський, Д. Ю. Могилицький, В. М. Григорчук, В. О. Савчинський, П. О. Чубатий та інші).

Отець Олександр Антонович Русин (25.03. 1868 – 09.10. 1955) після псевдо-собору, у травні 1946 р. був повторно зареєстрований уповноваженим Ради у справах РПЦ та єпархіальним управлінням Станіславсько-Коломийської єпархії РПЦ як настоятель церкви св.

⁴⁹ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 2. – С. 575.

⁵⁰ Діяння Собору Греко-Католицької Церкви у Львові 8 – 10 березня 1946 року. – Львів: Видання Президії Собору, 1946. – С. 55-57.

Архистратига Михайла і церкви Благовіщення Пречистої Діви Марії у Коломиї та благочинний Коломийського деканату⁵¹. Органи НКДБ продовжували стежити за його «благонадійністю», а в липні 1947 р. в його будинку арештовано вчительку Г. Грабець, племінницю підпільного священика Д. Грабця⁵². Перед смертю о. О. Русин заповів власний будинок для дитячого садочка. На його похорон прийшли тисячі людей з Коломиї та району, чим засвідчили свою повагу⁵³.

Отець Петро Онуфрійович Вовк (20.01.1906 – 1970?), випускник Тернопільської гімназії (1931) і Станиславівської духовної семінарії (1934), рукоположений на священика в стані celibату 17.06.1934 р. єпископом І. Лятишевським, душпастирював спершу в селах Дебеславці (1934 – 1939), Зібранівка (1939 – 1941), Семаківці (1941 – 1942), а згодом – у с. Трійця та Ілинці (1942 – 1963). Після псевдо-собору був перереєстрований як настоятель церков у Трійці та Ілинцях, того ж 1946 р. о. Петро одружився з А. Бойчук. Згодом переведений на настоятеля церкви у с. Сопів (1963 – 1970?)⁵⁴.

Отець Євген Платонович Карпінський (09.12.1902 – 1975?), випускник Тернопільської гімназії (1921) і Львівської богословської академії (1926), почав пастирську працю в с. Труханів Сколівського повіту (1927 – 1937), згодом перейшов до Станиславівської єпархії, де призначений парохом с. Назірна Коломийського району (1937 – 1944) та с. Корнич (1944 – 1956). Після псевдо-собору перереєстрований як настоятель церков у селах Корнич і Королівка, згодом призначений настоятелем церкви у м. Долина (1956 – 1968) і благочинним (деканом) Долинського району (1967 – 1968), але через конфлікт з головою церковної ради в Долині (звинувачений у «втручаннях у фінансово-господарську діяльність релігійної громади») переведений на настоятеля

⁵¹ ДАІФО. – Ф. Р-389, оп. 2, спр. 2 (Журнал обліку служителів культу Івано-Франківської області за 1946 – 1951 рр.). – 65 арк. – арк. 2, 36; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 481 (Особові картки священиків, Т.2 «М-Я»). – 87 арк. – арк. 35.

⁵² Коломия й Коломищина: Збірник споминів і статей про недавнє минуле / Упорядник і редактор М. Савчук. – Т. 2. – Філадельфія – Коломия: Видання Комітету Коломиян, 2008. – 397 с. – С. 233-234.

⁵³ Кочержук М. «Спогадуйте наставників ваших...»: [нарис про о. О. Русина] // Музей історії міста Коломиї – скарбниця коломийського часу: неофіційний сайт: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://museumkolomyia.se-ua.net/page3> [зчитано: 03.06.2013].

⁵⁴ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г (Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887 – 1941 рр. Том 6). – арк. 62-63; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 63 (Особова справа священика Вовка Петра Онуфрійовича). – арк. 7-7зв., 19-20.

церкви у м. Косів і благочинного Косівського і Верховинського районів (1968 – 1975?)⁵⁵. Уповноважений РСРПЦ уважно стежив за його діяльністю, зокрема тому, що дружина о. Євгена, за донесеннями, була «сестрою уніата Цирика і племінницю засудженого уніата Бахталовського». У травні 1975 р. секретар єпископа провів «виховну бесіду» зі священиком у зв'язку із «злочинним вивіщенням націоналістичного «флага» біля церкви м. Косів»⁵⁶.

Отець Дем'ян Юрійович Могилицький (14.11.1913 – 1970?), випускник Чернівецької гімназії (1934), духовної семінарії в Блажу (1938), рукоположений на священика 21.03.1938 р. єпископом Александром Русу в Вая-Маре, виконував обов'язки адміністратора парохій м. Радівці (1938 – 1940) та м. Кіцмань (1940), мусив виїхати до Німеччини, де працював бухгалтером на хімічній фабриці в м. Лінц і таємно душпастирював між українськими робітниками. Повернувся на батьківщину 1943 р., став катехитом і сотрудником у Коломиї (1943 – 1945), згодом – парохом у с. Підгайчики (1945 – 1947) та м. Кути (1947-1970?)⁵⁷.

Отець Василь Миколайович Григорчук (30.01.1892 – 05.02.1967), випускник Станиславівської духовної семінарії (1918), рукоположений 15.12.1918 р. єпископом Г. Хомшиним, почав пастирське служіння в с. Рожнів (1918 – 1924), парох с. Рибно (1924 – 1937), згодом – душпастир у с. Слобідка Лісна (1937 – 1963) і Угринів (1963 – 1967)⁵⁸.

Отець Володимир Олімпійович Савчинський (25.01.1912 – 14.12.1961), випускник Станиславівської духовної семінарії (1937), рукоположений 20.06.1937 р. єпископом І. Лятишевським, сотрудник в с. Космирин (1937 – 1941), сотрудник у Станиславові (1941 – 1945). Після псевдо-собору був настоятелем церков у селах Герасимів (1945 – 1949),

⁵⁵ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330д (Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887 – 1941 рр. Том 5). – арк. 94; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 167 (Особова справа священика Карпінського Євгенія Платоновича). – арк. 1-4, 100-103.

⁵⁶ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 167. – арк. 104-105.

⁵⁷ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 195а (Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887 – 1941 рр. Том 4). – арк. 3; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 274 (Особова справа священика Могилицького Дем'яна Юрійовича). – арк. 1, 7-7зв, 8, 15-15зв.

⁵⁸ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330б. – арк. 35; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 480 (Особові картки священиків, Т.1 «Б-Л»). – арк. 38-38зв.

Завадка (1949 – 1950), Креховичі (1950 – 1958), Липиця Долішня (1958 – 1961)⁵⁹.

Отець Партеній Осипович Чубатий (1877 – 1947), рукоположений 1903 р., душпастирював у селах Ворвулинці (1903), Головчинці (1903 – 1904), Медуха (1904 – 1905), Кїйданів (1905 – 1908), Жабокруки (1908 – 1909), Стрільче (1909 – 1910), Перерів (1910 – 07.01. 1947)⁶⁰.

Другу групу складають священники ГКЦ, які перейшли до РПЦ і згодом відкликали свій підпис, були арештовані, відбували покарання і померли на засланні (М. Ф. Гоянюк, В. І. Маковійчук, Т. Л. Глібовицький та ін.).

Отець Микола Федорович Гоянюк (1882 – 1953), випускник духовної семінарії в Станиславові (1906), рукоположений 21.10. 1906 р. єпископом Г. Хомишиним, душпастирював у с. Обертин (1906 – 1907), м. Вижниця (1907 – 1909), с. Качика (1909 – 1912), с. Залуче над Прутом (1912 – 1950)⁶¹. Після Львівського псевдо-собору 1946 р. залишився настоятелем в с. Залуче, але, очевидно, потрапив під нагляд органів НКДБ. Заарештований 10.01. 1950 р. за звинуваченням у посвяченні могил борцям за волю України (1941 р.) і допомозі членам ОУН, засуджений 11.04. 1950 р. військовим трибуналом військ МВС Станіславської області на 25 років позбавлення волі. Покарання відбував у Мордовських спецтаборах. Загинув 12.12. 1953 р. в ув'язненні, місце поховання невідоме. Реабілітований 25.11. 1992 р.⁶²

Отець Василь Іванович Маковійчук (1888 – 1951), випускник Львівської духовної семінарії, рукоположений 1912 р., почав пастирське служіння у Львівській архієпархії в с. Соснів (1912 – 1914), згодом перейшов до Станіславської єпархії, де душпастирював у селах Красна

(1914 – 1915), Хімчин (1915 – 1942) та Хлібичин Пільний (1942 – 1945)⁶³. Попри вступ до «Ініціативної групи...» 14.08. 1945 р.⁶⁴, о. В. Маковійчук був заарештований 19.09. 1945 р. за звинуваченням в антирадянській пропаганді, засуджений 09.03. 1946 р. на 10 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення в правах з конфіскацією майна. Загинув 08.02. 1951 р. в ув'язненні, місце поховання невідоме. Реабілітований 27.09. 1993 р.⁶⁵.

Отець Теофіл Львович Глібовицький (23.08. 1867 – 1951), випускник духовної семінарії у Львові (1889), рукоположений 1892 р. єпископом Ю. Куїловським, душпастирював у селах Помірці (1892 – 1893), Серафинці (1893 – 1894), Товмачик (1894 – 1897), Тростянець (1897 – 1910), Пядики (1910 – 1951)⁶⁶. Після «возз'єднання» 1946 р. продовжив служити настоятелем церкви у с. Пядики, згодом переведений до с. Підпечари, але невдовзі заарештований і засуджений на заслання, де і помер⁶⁷.

До третьої групи належать священники ГКЦ, які перейшли до РПЦ і згодом відкликали свій підпис, були арештовані та відбули покарання, потім продовжили підпільне служіння в «катакомбній» ГКЦ (П. І. Томчук, С. М. Гаврилів та ін.).

Отець Петро Іванович Томчук (06.07. 1890 – 1949?), випускник духовної семінарії в Станиславові (1916), рукоположений в одруженому стані 2.12. 1917 р. єпископом Г. Хомишиним, душпастирював у селах Пужники (1918 – 1920), Росохач (1920 – 1921), Якубівка (1921 – 1938), Семаківці (1938 – 1941), згодом – сотрудник в Коломиї (1941 – 1946?)⁶⁸.

⁵⁹ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г. – арк. 192-193; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 481. – арк. 36-37.
⁶⁰ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330д. – арк. 143; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 442 (Особова справа священника Чубатого Йосифа Партенієвича). – арк. 23; Ф. Р-389, оп. 2, спр. 8 (Список духовенства і виконавчих органів православних церков Станіславській області, 01.03. – 30.10. 1948). – арк. 15зв.
⁶¹ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330а (Метрика кліру Станіславської єпархії за 1887 – 1941 рр. Том 1). – арк. 193; Ромаш М. Битою дорогою життя... – С. 46-47; Микола Гоянюк нар. 1882 пом. 1953 // Родовід: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://uk.rodovid.org/wk/Запис:844817> [зчитано: 03.06. 2016].
⁶² Реабілітовані історією. Івано-Франківська область: у 5-х томах / Упорядник, автор передмови Л. Вардзарук. – Том 1: Коломийський і Косівський райони. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. – С. 153; Ромаш М. Битою дорогою життя... – С. 55.

⁶³ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 184-187.

⁶⁴ Реабілітовані історією... Івано-Франківська область... – Кн. 2. – С. 79.

⁶⁵ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. – арк. 177; Блажейовський Д. Історичний шематизм Станіславської (Івано-Франківської) єпархії... – С. 297.

⁶⁶ Мартирологія Українських Церков: у 4-х томах. – Т. 2: Українська Католицька Церква: Документи, матеріали, християнський самвидав України / Упорядкували і зредагували О. Зінкевич і о. Т. Р. Лончина. – Торонто – Балтимор: Українське видавництво «Смолоскіп» ім. В. Симоненка, 1985. – С. 117; Алфавітний покажчик (по персоналіям) – Літера Г // Інститут історії Церкви УКУ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://ichistory.org.ua/proekt/katalogy-arhivu-iits/alfavitnyi-pokazhchyk-po-personalivam-a/alfavitnyi-pokazhchyk-po-personalivam-g/>; Теофіл Глібовицький нар. 1867 пом. 1951 // Родовід: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://uk.rodovid.org/wk/Запис:690513>.

⁶⁸ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330д. – арк. 88; Ф. Р-388, оп. 2, спр. 29. – арк. 36.

Після Львівського псевдо-собору 1946 р. деякий час залишався сотрудником і заступником декана в Коломиї⁶⁹, але згодом, 1949 р., відмовився від «возз'єднання» з РПЦ, за що був ув'язнений⁷⁰.

Отець Степан Миколайович Гаврилів (19.11. 1910 – 1975?), випускник гімназії (1933) та духовної семінарії (1937) в Станиславові, рукоположений 21.06. 1937 р. єпископом І. Лятишевським, почав служіння сотрудником в с. Більче Доброкут (1937 – 1939), у 1939 р. мусив переїхати на Лемківщину, де вчителював, у 1941 р. повернувся до Станиславівської єпархії⁷¹, призначений сотрудником у Крехівцях (1941 – 1944) та Коломиї (1944 – 1947), спершу підтримав акцію «возз'єднання», але згодом відмовився, перейшов на підпільне служіння, у 1950 р. був арештований і засуджений на 10 років, відбув покарання та повернувся до Станіслава / Івано-Франківська, де продовжив таємно душпастирювати вдома, оскільки мав інвалідність і проживав з мамою⁷².

До четвертої групи належать священники ГКЦ, які не перейшли до РПЦ, за що були арештовані й засуджені, відбули покарання, а після повернення продовжили підпільне служіння в «катакомбній» Церкві (М. О. Кисіль, М. В. Вонсуль, М. Л. Гайдучок, І. Т. Баранюк та ін.).

Отець Михайло Олексійович Кисіль (03.11. 1912 – 1996), випускник гімназії в Тернополі (1930) і духовної семінарії в Станиславові (1935), рукоположений в стані целібату 18.08. 1935 р. єпископом І. Лятишевським, пастирське служіння почав сотрудником у Коломиї (1935 – 1939), згодом – душпастир в селах Кїйданців (1939 – 1940), Балинці (1940 – 1945)⁷³. На початку липня 1945 р. у бесіді з о. А. Пельвецьким о. Михайло дав попередню згоду на «перехід у православ'я»⁷⁴, проте невдовзі, у серпні, був заарештований органами НКДБ⁷⁵, звинувачений у співпраці в ролі старости сільської управи з німецькою адміністрацією та «націоналістичній проповіді» під час

⁶⁹ ДАІФО. – Ф. Р-389, оп. 2, спр. 2. – арк. 36; спр. 8. – арк. 16.

⁷⁰ Андрухів І. Релігійне життя на Прикарпатті (1944 – 1990)... – С. 94.

⁷¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 29. – арк. 34-35; Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 12, 112, 114.

⁷² ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 123. – арк. 24, 31.

⁷³ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г. – арк. 100-101; Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8. – арк. 7; спр. 32. – арк. 28-29, 73-74.

⁷⁴ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 839.

⁷⁵ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 28-29, 73-74.

посвячення могили борцям з волю України⁷⁶. Покарання відбував у виправно-трудовах таборах Комі АРСР (1946 – 1952), повернувся в Україну і підпільно душпастирював у м. Борщів, селах Заліщицького та Чортківського районів (1952 – 1989), з відродженням УГКЦ – парох сіл Озеряни і Ланівці Борщівського району (1989 – 1996)⁷⁷.

Отець Микола Володимирович Вонсуль (16.11. 1906 – 22.07. 1974), єпископ, випускник духовної семінарії в Станиславові (1931), рукоположений в стані целібату 14.06. 1931 р. єпископом І. Лятишевським, пастирське служіння почав сотрудником у Коломиї (1931 – 1936), потім – душпастир в м. Солотвино (1936 – 1939), с. Кулачківці (1939 – 1945)⁷⁸. Вперше був арештований органами НКВС 23.06. 1941 р., але тоді вдалося врятуватися від розстрілу. У серпні 1945 р. за відмову «возз'єднатися» з РПЦ був арештований вдруге, у 1946 р. засуджений на 10 років позбавлення волі, покарання відбував у таборах Казахстану, 1959 р. повернувся в Україну, до Коломиї, де таємно здійснював душпастирські обов'язки. Загинув при загадкових обставинах⁷⁹.

Отець Мирослав-Іван Лукич Гайдучок (16.09. 1907 – 1945?), випускник гімназії в Рогатині (1927) і духовної семінарії в Станиславові (1931), рукоположений 03.06. 1934 р. єпископом І. Лятишевським, душпастирював у селах Жаб'є-Слупейка (1934 – 1935), Топорівці (1935 – 1936), Трійця (1936 – 1945)⁸⁰. Арештований у серпні 1945 р. за звинуваченнями у співпраці з німецькою окупаційною адміністрацією, посвяченні могили «борцям за Самостійну Україну», відправці на каторжні роботи в Німеччину близько 300 мешканців села Залуччя,

⁷⁶ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 2. – С. 116.

⁷⁷ У 70-у річницю Львівського псевдособору митрополит Василій закликав вшанувати кожного, хто залишився вірним УГКЦ та Україні [дата публікації: 08.03. 2016] // Католицький оглядач. [електронний ресурс] – режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/u-70-u-richnicyu-lvivskogo-psevodosoboru-mitropolit-vasilij-zaklikav-vshanuvati-kozhnogo-hto, Laniivci>. Автор: Рогачук (Юзак) Людмила [дата публікації: 29 січня 2013] // [електронний ресурс] – режим доступу: <https://ok.ru/lanivtsibest/topic/61487559516304>.

⁷⁸ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. – арк. 159; Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8. – арк. 4; спр. 13. – арк. 5в.

⁷⁹ Некрополі Івано-Франківщини // Інститут українки: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.ukrainica.org.ua/en/component/content/article/41-index/191/2185-2185.html>; У 70-у річницю Львівського псевдособору митрополит Василій закликав вшанувати кожного, хто залишився вірним УГКЦ та Україні [дата публікації: 08.03. 2016] // Католицький оглядач: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/u-70-u-richnicyu-lvivskogo-psevodosoboru-mitropolit-vasilij-zaklikav-vshanuvati-kozhnogo-hto>; Кічак І. Полковник Рем, священник Вонсуль: [про трагічну загибель о. Миколи Вонсуля, греко-католицького священника] // Вісник Коломиї. – 1996. – 21 листопада.

⁸⁰ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г. – арк. 52-53.

підтримці вступу українців до дивізії «Галичина»⁸¹. Подальша доля невідома.

Отець Іван Теодорович Баранюк (1911–1982), випускник малої семінарії у Львові («матурував» 1932 р.) і духовної семінарії в Станиславові (1936), рукоположений в стані целібату 01.06.1936 р. єпископом І. Лятишевським, душпастирську працю проводив у селах Потік Золотий (1936–1939), Сидорів (1939–1944), Шидлівці (1942–1944), у містечку Гвіздець і «дочірніх» селах Остапківці і Чехова (1944–1945)⁸². За відмову приєднатися до «Ініціативної групи...», імовірно, в жовтні 1945 р. був заарештований⁸³, засуджений 13.04.1946 р. на 10 років заслання у виправно-трудових таборах, покарання відбував у Степлагу⁸⁴.

П'яту групу складають священники ГКЦ, які спершу не перейшли до РПЦ, за що були арештовані, засуджені, відбули покарання, а після повернення під впливом тиску органів НКДБ «возз'єдналися» з РПЦ (В. М. Бабинюк⁸⁵, С. Й. Білинський та ін.).

Отець Василь Михайлович Бабинюк (29.09.1897–1965-?), випускник духовної семінарії в Станиславові (1931), рукоположений в стані целібату 07.06.1931 р. єпископом І. Лятишевським, душпастирював у села Камінне (1931–1932), Люча (1932–1933), Ілинці (1933–1939) і Дебеславці (1939–1945?). У серпні 1945 р. вступив до «Ініціативної групи...»⁸⁶, але згодом арештований і засуджений «за зв'язок з бандитами», відбув покарання у 1946–1956 рр., пізніше арештований вдруге, засуджений «за хуліганство», відбував покарання у 1961–1963 рр. у ВТТ «Степлаг»⁸⁷.

⁸¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 18; Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи... – Т. 1. – С. 264, 265, 266, 518, 519.

⁸² ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г. – арк. 134; Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8. – арк. 8; спр. 13. – арк. 5зв.; Блажейовський Д. Історичний шематизм Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії... – С. 175-176, 269.

⁸³ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 8, 28, 29, 31, 73, 101-101зв, 143.

⁸⁴ У 70-ту річницю Львівського псевдособору Митрополит Василій закликав вшанувати кожного, хто залишився вірним УГКЦ та Україні (08/03/2016) // Католицький оглядач: <http://catholicnews.org.ua/u-70-u-tichnicvu-lvivskogo-pseudosoboru-mitropolit-vasiliv-zaklikav-vshanuvati-kozhnogo-hto>; Село Козачина // https://vk.com/wall-4781897_12971; Ланівці. Автор: Рогачук (Юзак) Людмила (29 січня 2013) // <https://ok.ru/lanivtsibest/topic/61487559516304>.

⁸⁵ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 480. – арк. 1-2.

⁸⁶ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. – арк. 36; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 480. – арк. 1; оп. 2, спр. 13. – арк. 5зв, 8, спр. 32. – арк. 5, 8зв, 16, 25зв, 28, 29, 31, 33, 101, 143, 185; спр. 32а. – арк. 51.

⁸⁷ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 480. – арк. 1; Список лиц украинской национальности отбывавших наказание в спецлагере «Степлаг» в период 1920-1950-х годов // Территория террора: [электронный ресурс] – режим доступа: <http://territoryterror.org.ua/download.php?bookid=79>. – Літера «Б». – п. 14.

Після повернення із заслання погодився «возз'єднатися» з РПЦ і був призначений настоятелем церкви у с. Гаврилівка Богородчанського району Івано-Франківської області (10.06.1963–02.08.1965), згодом – у с. Марківці Тлумацького району Івано-Франківської області (з 02.08.1965)⁸⁸. Подальша його доля невідома.

Отець Степан Йосифович Білинський (02.01.1914–1948?), випускник гімназії в Чернівцях (1932) і духовної семінарії в Блажу в Румунії, рукоположений 11.10.1936 р. єпископом О. Русу, почав пастирське служіння в м. Вашківці (1936–1940) і м. Сторожинець (1940), потім виїхав до Німеччини, де виконував обов'язки душпастиря в Білиці, Сайбуш, Тичин і Катовиці, а 1941 р. прийнятий до Станиславівської єпархії, де служив священником у с. Тулуки (1941–1944), Келіхів (1943–1944), Заболотів (1944–1945)⁸⁹. Заарештований у травні 1945 р. за звинуваченнями в зв'язках з німецьким гестапо, але погодився перейти «на православ'я» та зобов'язався перевести до РПЦ всі парафії Заболотівського району⁹⁰. В січні 1946 р. вступив до «Ініціативної групи...»⁹¹, продовжив душпастирювати в м. Заболотів⁹². Подальша його доля невідома.

До шостої (і останньої умовної) групи можна віднести священників ГКЦ, які не перейшли до РПЦ, не були засуджені та продовжили підпільне служіння (Р. В. Чередарчук, Р. І. Ріпецький та ін.).

Отець Роман Васильович Чередарчук (05.08.1900–1945?), випускник гімназії в Бродах (1921) і духовної семінарії у Львові (1927), рукоположений в одруженому стані 09.10.1929 р. у Львові, спершу душпастирював у м. Бережани (1929–1932), у селах Ляшки (1932–1933), Убині (1933–1938) у Львівській єпархії, потім перейшов до Станиславівської єпархії, де був священником у селах Межигірці (1938–1943), Медуха (1942–1943), Гвіздець Старий (1943–1945)⁹³. У 1945 р. відмовився «возз'єднатися» з РПЦ, двічі викликався на «співбесіду» з

⁸⁸ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 480. – арк. 1зв., 2.

⁸⁹ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г. – арк. 316-317.

⁹⁰ Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи... – Т. 1. – С. 675, 736.

⁹¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 184-187.

⁹² ДАІФО. – Ф. Р-389, оп. 2, спр. 2. – арк. 33зв-34; спр. 8. – арк. 13зв-14.

⁹³ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330д. – арк. 95; Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8. – арк. 9; спр. 13. – арк. 5зв.

уповноваженим РСРК в Станіславі, але перейшов у підпілля і зберіг вірність УГКЦ⁹⁴. Подальша його доля невідома.

Отець Роман Іванович Ріпецький (22.01. 1889 – 1945?), уродженець Гориці в Австрії, рукоположений в одруженому стані 22.02. 1914 р. єпископом Г. Хомишиним, душпастирював в селах Кобаки (1914 – 1915), Задубрівці (1915 – 1918), Глинки (1918 – 1923), Підлуже (1923 – 1938), Чортовець (1938 – 1942), виконував обов'язки заступника й адміністратора Станіславівського деканату (1924 – 1929) та ординаріатського шкільного комісара у Товмацькому деканаті (1935 – 1939)⁹⁵. Згодом став парохом с. Семаківці (1942 – 1946?). У співбесідах з уповноваженим РСРК його переконували вступити до «Ініціативної групи...» (навіть формально включили до списку), але він відмовився «возз'єднатися» з РПЦ, продовжував підпільне служіння в катакомбній УГКЦ⁹⁶. Подальша його доля невідома.

Отже, життєві шляхи священників Коломийського деканату після Львівського псевдо-собору 1946 р. склалися по-різному, з огляду на обрану ними модель поведінки у процесі акції «возз'єднання» ГКЦ з РПЦ, що обумовлювалася як внутрішнім переконаннями, так і – значною мірою – суспільно-політичними чинниками (адміністративно-політичний і морально-психологічний тиск, зібраний «компромат» тощо).

Однак, незважаючи на переслідування радянською владою, УГКЦ зберегла своє «ядро» і продовжила існувати в «катакомбних» умовах. Характерно, що, наприклад, станом на 1 січня 1976 р., за даними уповноваженого Ради у справах релігій по Івано-Франківській області С. Ганженка, Коломия (поряд з Івано-Франківськом) була одним із

⁹⁴ Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: Історико-релігійний аспект. Наукова монографія / Ігор Андрухів, Олександр Лисенко, Ігор Пилипів. – Надвірна: ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2009. – 500 с. – С. 346-347; Чередарчук Роман Васильович (священик) (1900) // Архів Інституту історії Церкви УКУ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://ichistory.org.ua/proektv/katalogy-arhivu-iits/alfavitnyj-pokazhchyk-po-personalijam-a/alfavitnyj-pokazhchyk-po-personalijam-ch/>.

⁹⁵ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 195а. – арк. 162.

⁹⁶ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 13. – арк. 5-5зв., 8, спр. 32. – арк. 25, 143-144, 147зв., 184; Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть... – С. 346-347; Ріпецький Роман Іванович (священик) (1889) // Архів Інституту історії Церкви УКУ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://ichistory.org.ua/proektv/katalogy-arhivu-iits/alfavitnyj-pokazhchyk-po-personalijam-a/alfavitnyj-pokazhchyk-po-personalijam-r/>.

найбільших центрів діяльності «уніатів» – тут проживали й таємно душпастирювали 11 підпільних священників⁹⁷.

Загальний висновок та перспективи дослідження проблеми.

Одним з рубіжних моментів в історії УГКЦ ХХ ст. став Львівський псевдо-собор 1946 р., який, попри визначене завдання «ліквідувати» і «возз'єднати» Церкву, по суті, з канонічно-правового погляду був неканонічним, а з богословської точки зору став джерелом «мучеництва за віру» греко-католиків, які через жертви підтвердили свою вірність Церкві Христовій. Водночас ця сумна подія стала певним рубіконом у житті кожного греко-католицького священника, змусила вибудовувати свою життєву стратегію на перспективу, враховуючи власні релігійні переконання та суспільну діяльність «до» і «після» псевдо-собору. Прискіпливий історичний аналіз життєдіяльності греко-католицьких священників на прикладі одного з деканатів Станіславівської єпархії Галицької митрополії – Коломийського, очевидно, дозволив показати неоднозначність стереотипних оцінок і поділу духовенства на «мучеників» і «зрадників віри», а також необхідність переосмислення на конкретних прикладах з біографій окремих священників їх моделей і реальних мотивів поведінкових ліній. Незаперечним при цьому, безумовно, залишається факт і виховний для нинішнього і майбутніх поколінь приклад численних мучеників за віру, особливо проголошених блаженними 27 синів і дочок УГКЦ під час паломництва Папи Івана Павла II в Україну 2001 р. «Крім цих, нині всім відомих імен, – відзначає Блаженний Любомир Гузар, – були також сотні тисяч незнаних нам поіменно мучеників за віру, які віддали свої життя... Один Бог знає лік усім нашим страсотерпцям. А ми віримо, що Христос у день свого славного зновупришестя явить усім нам їхнє повне число й велич... Мучеництво за «з'єднання всіх»... стало чи не найбільшим офірним даром, який ми складаємо до скарбниці Вселенської Церкви»⁹⁸.

⁹⁷ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 123. – арк. 28-33.

⁹⁸ Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архiepіскопства до духовенства, монашества й мирян Української Греко-Католицької Церкви та до всіх людей доброї волі з приводу 60-ї річниці Львівського псевдособору 1946 року: [електронний ресурс] – режим доступу: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2006/postlannva_psevido/.

Життєві стратегії священників Коломийського деканату УГКЦ в окреслений період визначалися декількома факторами: трансформацією політики радянської влади у сфері релігії від незначного толерування ГКЦ (у липні 1944 – січні 1945 рр.) до чітко спланованої акції «ліквідації» з адміністративно-політичним тиском органів держбезпеки на релігійні переконання духовенства, зокрема через використання «компромату» (з лютого 1945 до березня 1946 р.); еволюцією суспільних та релігійних поглядів греко-католицького духовенства під впливом «репресивної моделі» відношення влади до УГКЦ, цим обумовленого вибору моделі поведінки від пристосування до пасивного та / або активного опору. Розроблена автором на основі джерел класифікація життєвих стратегій духовенства Коломийського деканату УГКЦ після Львівського псевдособору, очевидно, попри свою недосконалість, допоможе частково зрозуміти окремі моделі поведінки та доповнити біографічні нариси кожного більш чи менш відомого священника.

Водночас детальніших досліджень із залученням додаткових джерел потребують біографічні нариси окремих священників Коломийського деканату (таких як М. І. Білик, Д. М. Вахняк, С. Гребенюк, М. В. Дмитерко, І. М. Донигевич, М. О. Капустинський, І. М. Колода, В. С. Луцький, Г. Маланчук, І. М. Станецький, Г. І. Федина та ін.). Сьогодні, коли відкрито доступ до раніше засекречених архівів радянських репресивних органів, для істориків відкриваються широкі можливості відкрити сторінки біографій хоча б невеликої частини із цих багатьох «незнаних нам поіменно мучеників за віру».

Abstract

Ruslan Deliatynskyi

**FORTUNE GREEK CATHOLIC PRIEST OF DEAN OF
KOLOMYIA IN STANISLAVIV DIOCESE: BEFORE AND AFTER THE
LVIV PSEUDO-COUNCIL 1946**

The article analyzes the evolution of social and religious beliefs and way of life of the Greek Catholic priests Kolomiyskogo dean Stanislaviv Eparchy of the GCC in 1944 - 1950 years, ie before and after the Lviv pseudo-cathedral 1946.

Key words: dean of Kolomyia, dean Father Alexander Rusin, vice-dean Father P. Tomchuk, Greek Catholic priests, Initiative group for the reunification of the Greek Catholic Church with the Russian Orthodox Church, administrator of Stanislaviv diocese Father A. Pelvetskyj, commissioner of Council Council of Religious Affairs at the Council of Ministers of the USSR on Stanislav region, Lviv pseudo-council 1946.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Арсак Михайло Михайлович - директор Музею історії міста Коломиї, член Національної Спілки Журналістів України.

Васильчук Микола Миколайович - кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології Коломийського навчально-наукового інституту «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника».

Десятинський Руслан Іванович - магістр історії, науковий співробітник Інституту історії Церкви Івано-Франківського богословського університету імені св. Івана Золотоустого

Зварич Роман Васильович - викладач Коломийського економіко-правового коледжу Київського національного торговельно-економічного університету.

Єгрешій Олег Ігорович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Королько Андрій Зіновійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України факультету історії, політології та міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Монолатій Іван Сергійович - доктор політичних наук, професор кафедри політології факультету історії, політології та міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Нагірний Василь Григорович – краєзнавець, член Національної Спілки Журналістів України.

Петрів Ольга Петрівна - кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології Коломийського навчально – наукового інституту «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника».

Плекан Юрій Васильович - кандидат історичних наук, доцент, директор Коломийського навчально – наукового інституту «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника».

Фільварок Олеся – науковий працівник Музею історії міста Коломиї .

Наукове видання

**«КОЛОМІЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІСТОРІЇ ТА
КУЛЬТУРІ»**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
присвяченої 775-річчю першої літописної згадки про Коломию**

(07 жовтня 2016 року)

За редакцією:

директора Коломийського навчально – наукового інституту ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
кандидата історичних наук, доцента - **Плекана Ю.В.**;

директора Музею історії міста Коломиї, члена Національної Спілки
Журналістів України - **Арсака М.М.**;

начальника відділу культури Коломийської міської ради –
Мандрусяк У.І.

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.

Друк цифровий.

Гарнітура Times New Roman.

Умовн. друк. арк. 8,84

Наклад 50 прим.

**ВИДАВНИЦТВО
“НАІР”**

Івано-Франківськ, вул. Височана, 18,
тел. (034) 250-57-82, (050) 433-67-93
email: fedorynrr@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції №4191 від 12.11.2011р.